

Complexnummer: 520207

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Sluiscomplex

Aantal complexonderdelen

4

Monumentnummers van complexonderdelen

520208, 520209, 520216, 525488

Woonplaats

Wapenveld

Gemeente

Heerde

Provincie

Gelderland

Locatie van het hoofdobject

Wapenveld

Complexomschrijving

INLEIDING

GEMAAL met WATERKERINGSWERKEN, ontstaan vanaf 1894 en in latere decennia uitgebreid. Het complex van waterbouwkundige werken is gesitueerd ten noordoosten van Wapenveld. Het is gelegen in het polderdistrict Veluwe, dat 20.000 ha. beslaat en boogt op een eeuwenoude waterstaatkundige geschiedenis. De waterregulering in dit waterrijke en open landschappelijke gebied met de waterlopen Evergunne en Grote Wetering, kan niet worden los gezien van een grote samenhang van sluizen, kolken en het dijktracé in dit gebied dat zich tussen het Apeldoorns Kanaal en de IJssel (grens met gemeente Wijhe, Prov. Overijssel) bevindt.

Het complex bestaat uit vier onderdelen:

1. pompgemaal 'Pouwel Bakhuis' aan de Grote Wetering, gebouwd 1919
2. sluiskom in de Grote Wetering
3. keersluis in de Evergunne, gebouwd in 1894
4. dijkmagazijn aan de Evergunne

Als onderdeel van de waterbeheersing komen behalve genoemde objecten nog enkele objecten op het terrein voor, die echter vanwege hun bouwtijd buiten de periode van de Jongere Bouwkunst vallen en van ondergeschikt belang zijn voor de bescherming: een

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

keersluis in de Grote Wetering onder een tonggewelfde overkluizing in de dijk (voorzien van een jaartalsteen '1814/1774/1711'), een houten kolenloods (die in verband met infrastructurele werkzaamheden zal worden verplaatst), en twee trafo's uit 1947. Met de bijbehorende (sterk gewijzigde) machinistenwoning is er sprake van een fraai ensemble.

Omschrijving

Het complex bestaat uit in feite twee subcomplexen die middels de bochtige Werverdijk met elkaar zijn verbonden. Het gemaal "Pouwel Bakhuis" aan de Grote Wetering met bijbehorende sluiskom en de keersluis met dijkmagazijn bij de Evergunne, zo'n kilometer westwaarts ervan.

Waardering

Gemaal met waterkeringswerken van algemeen cultuur- en architectuurhistorisch belang:

- als voorbeeld van utiliteitsbouw rond 1900; - vanwege de ligging op een historisch lozingspunt van de Evergunne en Grote Wetering in de uiterwaarden; - als exponent van de geschiedenis van de bemalingstechniek en de waterbeheersing; - vanwege de ensemblewaarden door de functionele en landschappelijke samenhang van de complexonderdelen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 520208

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	11 december 2001
Kadaster deel/nr	82973/10

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Wapenveld	Heerde	Gelderland

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Wapenveld	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Heerde	M			1230

*Omschrijving***

Omschrijving

KEERSLUIS uit 1894, ingebracht in de dijk, voorzien van twee stalen draaideuren die sluiten tegen een brugpijler in het water. De met het dijktalud schuin aflopende gemetselde (kruisverband) landhoofden zijn trechtervormig op de waterloop geplaatst. Aan de noordzijde zijn in deze vleugels en in de brugpijler gleuven uitgespaard voor een schotbalk. De bovenzijde bestaat niet uit baksteen maar is in hardsteen uitgevoerd. De bovenzijde van het hellende vlak, evenwijdig aan het talud, is in een metselverband van vlechtingen uitgewerkt. De aan beide zijden in het water naar voren springende brugpijlers zijn voorzien van hardstenen dekplaten die in het metselwerk zijn opgenomen. Op de brugpijler aan de noordzijde is een windas voor een hefdeur geplaatst en onder de bovenzijde is op een der zijden een hardstenen jaartalplaat aangebracht: 'A.H. SERVATIUS/ DIJKGRAAF,/ 7 SEPTEMBER 1894'. Het brugdek bestaat uit betonplaten met aan weerszijden een moderne open borstwering. Voor de sluis bestaan restauratieplannen die voorzien in het terugbrengen van de houten sluisdeuren, een tweede kering d.m.v. roldeuren in plaats van de huidige hefdeuren en een gemetselde borstwering met klinkerbestrating.

Waardering

Keersluis uit 1894, van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde als onderdeel van een waterbouwkundig bestel in een eeuwenoud landschappelijk gebied dat door diverse waterlopen zijn betekenis heeft gekregen.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Weg- en waterbouwkundige werken	Waterkering en -doorlaat	Keersluis

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 520209

Status rijksmonument
Inschrijving register* 11 december 2001
Kadaster deel/nr 82972/184

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Wapenveld Heerde Gelderland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Hoek Kloosterweg en Werverweg, Wapenveld

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Heerde M 4

Omschrijving**

Omschrijving

Vrijstaand, houten DIJKMAGAZIJN aan de zuidzijde van de dijk. De gevels bestaan uit verticale, niet geheel op elkaar aansluitende plankdelen. Het met gesmoorde Hollandse pannen gedekte zadeldak is op de nokas belegd met Hollandse vorstpannen; de eindgevels zijn voorzien van windveren met een eenvoudige makelaar. De voorgevel bezit enkel een deur, de overige zijgevels zijn alle blind uitgevoerd.

Waardering

Dijkmagazijn voor de opslag van materiaal voor dijkonderhoud en calamiteiten van algemeen belang

- vanwege de architectuurhistorische waarde als voorbeeld van een dijkmagazijn, die in deze bescheiden verschijningsvorm slechts spaarzaam bewaard zijn gebleven; - vanwege de ensemblewaarde in relatie met de overige complexonderdelen.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen Opslag Opslaggebouw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 520216

Status rijksmonument
Inschrijving register* 11 december 2001
Kadaster deel/nr 82972/101

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Wapenveld Heerde Gelderland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Wapenveld

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Apartement aanduiding Grondperceel
Heerde M 884

Omschrijving**

Omschrijving

POMPHUIS van het gemaal "Pouwel Bakhuis", ontworpen door het Technisch Bureau van de Unie van Waterschapsbonden, gebouwd in 1919 en gesitueerd aan de zuidzijde van de Werverdijk.

Het gemaal bezit een rechthoekig grondplan, is opgetrokken in baksteen (kruisverband) en wordt gedekt door een met rode opnieuw verbeterde Hollandse pan belegd zadeldak. Het pand ligt met de nokrichting evenwijdig aan de dijk. Het gebouw is eind jaren '40 aan de landzijde (westzijde) met drie vensterassen vergroot ter plaatse van het voormalige ketelhuis met aangrenzende schoorsteenpijp. Deze uitbreiding is voor de bescherming van ondergeschikt belang. Aan de voorzijde van het gebouw (noordzijde), die is gekeerd naar de dijk, bevindt zich een door een betonnen talud begrensd spaarbekken. Het gemaal is met de voetmuur, waarvan twee van de drie gevels bestaan uit een betonnen plint met schijnvoegen, aan drie zijden omgeven door water en alleen aan de westzijde verbonden met de oever. In de achtergevel steken twee kleine en een grote buis op verschillende hoogte vanuit het water in de gevel die alle door spaarvelden zijn ingedeeld. De spaarvelden aan de eindgevels worden door een klimmend fries beëindigd. Alleen in het dakvlak aan de voorgevel komt een gemetselde schoorsteen voor met een dekplaat. Gesneden klossen ondersteunen de bakgoot. De doorgestoken dakgordingen dragen de overstek van de topgevels aan de korte zijden die zijn voorzien van eindpannen.

De door acht spaarvelden ingedeelde voorgevel bevat links in het oorspronkelijke deel van het gemaal vijf vensters bestaande uit twee-ruits stolpramen met 3x3-ruits bovenlichten (kathedraalglas), geklemd tussen een schuin uitgemetselde rollaag en 1 1/2 steens strek. Dit type komt hier als standaard voor. De velden worden uitkragend afgesloten en bevatten alleen in de middelste drie velden de metalen belettering 'GEMAAL' / 'POUWEL' / 'BAKHUIS'. De drie rechter vensterassen in het aangebouwde gedeelte van het gemaal, bevatten links een dubbele beglaasde paneel deur onder een segmentboogvormig afgesloten 6x3-ruits bovenlicht en rechts twee 2x2-

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ruits draairamen met bovenlicht.

De linker zijgevel bevat drie door lisenen ingedeelde spaarvelden waarin begane gronds twee vensters van het voor dit bouwgedeelte bepaalde standaardtype. Rechts komt een identieke deur voor als in de voorgevel. Alleen in het middelste spaarveld bevinden zich in de geveltop drie vensters met 2x(2+4) ruits ramen waarvan alleen het middelste een 2x4-ruits bovenlicht bezit. De achtergevel is op de drie linkse traveeën na gelijk aan de voorgevel. Deze bevatten twee draairamen zoals die in de voorgevel voorkomen, met in het midden ter hoogte van de bovenlichten een hieraan identiek 3x3-ruits raampje. Het spaarveld wordt onder het raampje door een, in de gevel ingrijpende buis vanuit het water, in beslag genomen. De rechter zijgevel is vergelijkbaar met de linker zijgevel maar heeft enkel drie draairamen begane gronds. In het interieur zijn drie pompen aanwezig, waarvan twee tachtig jaar oude gietijzeren slakhuispompen (Nering Bögel uit Deventer) met verschillende capaciteit (350 m³ en 135 m³ p/min.) en een pannevispomp (450 m³ per min, electromotor) uit de jaren veertig. De tegelvloer is uit de eindjaren 1940. Diverse stalen I-balken schragen het vlakke dak met houten zoldering.

Waardering

Pomphuis van het gemaal "Pouwel Bakhuis", van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als voorbeeld van een pomphuis, gebouwd in traditionalistische bouwtrant. Het belang is vooral gelegen in het opmerkelijk gave interieur van machinekamer met de twee oorspronkelijke centrifugaalpompen. Van stedenbouwkundig belang vanwege de markante ligging in een landschap dat historisch gezien altijd is verbonden geweest met waterregulering in dit gebied, en in relatie tot de overige gebouwen op het terrein. Van cultuurhistorische waarde vanwege de ligging op een eeuwenoud lozingspunt van de Grote Wetering in de uiterwaarden. Het gemaal is het oudste gemaal van het polderdistrict en ten behoeve van de regulering van de waterhuishouding in dit uitgestrekte gebied van groot belang.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Gemaal (M)

Functie

Gemaal(M3)

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 525488

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	11 december 2001
Kadaster deel/nr	82914/197

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Wapenveld	Heerde	Gelderland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Heerde	M			855

Omschrijving**

Omschrijving

SLUISKOM, gesitueerd aan de zuidzijde van de Werverdijk. De sluisikom heeft als grondvorm een ongelijkzijdige vierhoek, waarbij de smalste zijde aansluit op de in het dijklichaam bevindende, uit 1814 daterende tongewelfde inlaat. Twee zijden van de sluisikom bestaan uit een betonnen talud dat, gescheiden door een looppad, aansluit op een gemetselde voetmuur in het water. Ter plaatse van het pomphuis is muur vanuit het water opgetrokken. In het verlengde links van de voorgevel van het pomphuis bevindt zich de later gewijzigde uitlaat. De sluisikom wordt door een eenvoudig ijzeren hekwerk omgeven.

Waardering

Sluisikom van algemeen belang vanwege de ontwikkeling in de geschiedenis van waterbouwkundige werken. Waterbouwkundig is de sluisikom van bijzondere betekenis. Deze unieke, in Nederland niet of nauwelijks voorkomende voorziening heeft een specifieke, technische achtergrond doordat zij alleen in werking kan worden gesteld als het spaarbekken voldoende gevuld is. De sluisikom heeft ensemblewaarde in relatie met de overige complexonderdelen.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Weg- en waterbouwkundige werken	Waterkering en -doorlaat	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument